

Vechea și Noua Romă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HIEROTHEOS VLACHOS, mitropolit de Nafpaktos
Vechea și Noua Romă: de la tradiția ortodoxă la tradițiile
Apusului / Ieróteos Mitropolitul Nafpaktosului trad. din lb.
neogrecă de Protosinghel Teofan Munteanu. - Iași Doxologia, 2016
ISBN 978-606-666-555-1

I. Teofan Munteanu, ieromonah (trad.)

281.9:282

Traducerea a fost realizată după originalul în limba greacă:
Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου Ίεροθέου, «Παλαιά καί Νέα Ρώμη. Ορθόδοξη καί Δυτική Παράδοση», Ίερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), 2009.

© Copyright: Mitropolit Hierotheos Vlachos și Sfânta Mănăstire
„Nașterea Maicii Domnului”, Leviaia, Grecia

© Editura Doxologia, pentru prezenta traducere

ISBN: 978-606-666-555-1

Ierótheos
Mitropolitul Nafpaktosului

Vechea și Noua Romă

De la Tradiția ortodoxă la tradițiile Apusului

Traducere din limba neogreacă de
Protosinghel Teofan Munteanu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura Doxologia
2016

*Cu multă recunoștință, dedic această carte
Facultății de Teologie din cadrul Universității din Tesalonic,
ce m-a adăpat cu laptele teologhiceștii învățături,
și
Departamentului de Teologie Socială a Facultății de Teologie
din cadrul Universității din Atena,
care mi-a acordat titlul de doctor în teologie.*

Cuprins

Cuvânt înainte	13
Introducere	15

Partea I

Vechea Romă și tradiția contemporană

1. Vechea Biserică a Romei în scrierile Sfântului Grigorie Dialogul	21
1.1. Sfântul Grigorie și <i>Dialogurile</i>	24
a) Viața Sfântului	24
b) Argument la redactarea <i>Dialogurilor</i>	26
c) Cuprinsul operei	29
d) Cadrul istoric al povestirilor	34
1.2. Viața bisericească și isihastă (niptică)	43
a) Tradiția isihastă (niptică)	43
b) Viața harismatică	57
c) Viața bisericească	84
d) Episcopi – prezbiteri – diaconi – monahi – mireni	92
e) Despre demoni	106
1.3. Martirologii	110
1.4. <i>Eshaton</i> -ul	118

a) Credința în existența sufletului și a vieții după moarte	119
b) „Locul” sufletelor după moarte	121
c) Starea sufletelor după moarte	122
d) Ce ajutor primesc cei adormiți?	126
1.5. Ultimele sfaturi	128
1.6. Epilog	131
2. Istoria creștinismului apusean	133
2.1. Biserică și istorie	133
2.2. De la Augustin la Toma d’ Aquino	135
2.3. Feudalismul – temeiul papalității	143
2.4. Evul Mediu latin	147
2.5. Reforma	149
2.6. Protestantismul: curente „teologice” contemporane	153
2.7. Noile curente filosofico-sociale din Apus	157

II. Noua Romă și tradiția contemporană

1. Noua Romă și Sinoadele Ecumenice	161
1.1. Noua Romă – Constantinopol	161
1.2. Scaunul Noii Rome	172
1.3. Sinoadele Ecumenice	178
1.4. Controversele isihaste	196
a) Varlaam – Sfântul Grigorie Palama	197
b) Toma d’Aquino – Sfântul Calist Angelicoudes	199
c) „Marele Inchizitor” și „Starețul Zosima”	205
Concluzii	210

2. Temelia duhovnicească a Romanității	212
2.1. Dușmanii Romanității	212
a) Dușmanii Imperiului Roman de Răsărit	212
b) Alesele strategii militare ale Imperiului Roman	216
2.2. Temelia duhovnicească a Bisericii Ortodoxe de Răsărit	217
3. Romanitatea: între pierderile teritoriale și Rezistența duhovnicească	232
3.1. Stăpânirea francă (francocrația)	232
a) Cucerirea Constantinopolului din anul 1204 ...	232
b) Teologia Sfinților Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama	236
c) Cele trei curente	252
3.2. Stăpânirea turcă (turcocrația)	254
a) Biserica	254
b) Sfinți și vetre monahale	257
c) Educația	262
d) „Legiuirea greacă”	269
e) Noii mărturisitori (neomartirii)	274
f) Părinții filocalici – colivazii	284
g) Biserica și deșteptarea națională	291
3.3. Stăpânirea bavareză	296
a) Cele trei scopuri ale schimbării identității culturale	296
b) Mișcările teologice și isihaste de rezistență	297
3.4. Concluzii	373

III. Apropieri și diferențe

1. Principalele diferențe dintre Ortodoxie și papism	377
1.1. Diferențe dogmatice și bisericești	377
1.2. Scolasticism și isihasm	383
2. „Cuvânt de necuprins cu mintea și unificator”	388
2.1. Iosif Vrienie	389
2.2. „Cuvânt de necuprins cu mintea și unificator”	392
2.3. Ideile lui Iosif Vrienie despre unire	395
a) Adevărata unire	397
b) <i>Filioque</i>	398
c) Sfintele Taine	400
3. Biserica Ortodoxă Sobornicească (<i>Katholiki</i>) și papismul	405
3.1. Punctele centrale ale <i>Enciclicei</i> de la 1848	406
3.2. Terminologia	407
3.3. Biserica Ortodoxă Sobornicească (<i>Katholiki</i>)	409
3.4. Erezii – papismul	412
3.5. Poziția Sfinților Părinți față de eretici și primirea lor în sânul Bisericii	418
3.6. Îndemnuri	421
3.7. Biserica Ortodoxă și confesiunile creștine: delimitări	423
3.8. O însemnată cuvântare a Patriarhului Ecumenic	...428
3.9. Încredințări patriarhale	432
4. Dialoguri cu eterodocșii și cu cei de alte credințe	440
4.1. Temeiurile dialogurilor religioase și teologice	...441
4.2. Isihasm, hasidism, sufism.....	443

4.3. Religia, puterea și anarhia	450
4.4. Sfântul Grigorie Palama și dialogurile cu eterodocșii	454
5. Taina	458
6. Primirea în Biserică a eterodocșilor	466
6.1. Sfintele canoane ale Bisericii	466
6.2. Învățătura Sfântului Vasile cel Mare despre eresuri, schisme și „nelegiuite adunări” (<i>parasinagogi</i>)	469
6.3. Latini și Biserica Ortodoxă	471
6.4. Poziția Sfântului Nicodim Aghioritul	479
7. Biserica, după <i>Epistola către Efeseni</i> a Sfântului Apostol Pavel	484
7.1. „ <i>Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos</i> ”	486
7.2. Hristos, Capul Bisericii	486
7.3. Evanghelia Bisericii	489
7.4. Lumea – Biserica	490
7.5. Viața isihastă (niptică)	492
7.6. Viața cea nouă	494
7.7. Lupta împotriva diavolului	497
Epilog	498
Selecții	501

Cuvânt înainte

Capitolele cărții de față sunt alcătuite din texte pe care le-am redactat cu felurite prilejuri, la diferite soroace de timp. Considerând că ar putea fi adunate într-un singur volum, le-am ordonat, le-am adăugat alte câteva scrieri și, astfel, am întocmit cartea ce ne stă înaintea.

Titlul Vechea și Noua Romă este un punct de referință pentru fiecare capitol în parte. Primele se referă la Vechea Romă a Imperiului Roman, următoarele la Noua Capitală, Noua Romă – Constantinopol, iar celelalte surprind legăturile dintre acestea, conflictele, respectiv întreruperea comuniunii lor. Două cetăți cu o mare Tradiție și cultură, cu o istorie de cuceriri și lupte pentru eliberare, cu aleși Părinți slujitori ai Bisericii și, deopotrivă, cu rătăcirii ale eresurilor, cu mișcări de împotrivire și de dialog. Nu vorbim despre Prima și A Doua Romă, în sensul unei înșiruiți ce s-ar putea continua cu o A Treia și o A Patra, ci despre o singură Romă, cea Veche și cea Nouă.

Începând cu veacul al VIII-lea, Vechea Romă va începe, desigur, să pășească pe o cale diferită de Tradiția și cultura comună, de isihia și teologia primelor secole, în vreme ce Noua Romă a continuat, de veacuri, să păstreze insuflarea aceleiași Tradiții. Spunând aceasta, avem în vedere adevărul teologic și viața creștină personală. Totuși secularismul și pervertirea credinței ortodoxe rămân o ispită ce va pânda dintotdeauna Biserica.

Avem trebuință de o viață insuflată de isihasm și de întreaga Tradiție isihastă (niptică), adevărata premisă a teologiei ortodoxe.

De altfel, această Tradiție trebuie să devină temelia oricărui dialog și a oricărei întâlniri cu cei de altă credință, bine știind că Biserica este Trupul lui Hristos și „părtășia îndumnezeirii”.

*Scris la reședința Mitropoliei din Nafpaktos,
în 26 aprilie 2009, Duminica a II-a după Paști,
a Sfântului Apostol Toma.*

† Ierótheos,
Mitropolitul Nafpaktosului

Introducere

Miezul textelor cuprinse în această carte este unul comun, tema abordată fiind îndepărtarea Apusului de Tradiția Răsăritului Ortodox și de vechea Tradiție comună a Bisericii celei Una.

Pentru a înțelege mai bine cele pe care le vom prezenta în continuare, este de trebuință să ținem seama de trei aspecte.

În primul rând, Biserica primelor opt veacuri de după Hristos era Una, având aceeași Tradiție, comună, atât în privința teologiei, adică exprimarea dogmei, cât și a „theognosiei”, a cunoașterii lui Dumnezeu, anume a modului dobândirii ei din experiență, dincolo de unele particularități de ordin secundar. Această realitate transpare din scrierile Părinților apuseni și răsăriteni, precum Sfântul Grigorie Dialogul, Papa Romei, și Sfântul Diadoh, Episcopul Foticeii, care au trăit aproximativ în aceeași perioadă. Desigur, operele lor vădesc stiluri diferite: scriitura Sfântului Grigorie Dialogul aduce a Sinaxar, în vreme ce la Sfântul Diadoh abordarea este una sistematică, sinoptică. Amândoi împărtășesc însă aceeași viziune și aceeași Tradiție, aplecându-se asupra unor teme precum isihasmul, trezvia, curăția inimii, rugăciunea minții și vederea-lui-Dumnezeu.

Al doilea punct privește faptul că începând cu secolul al VIII-lea, în contextul invaziilor barbare, al despărțirii dintre partea apuseană și cea răsăriteană a Imperiului Roman și, îndeosebi, a acordării întâietății Scaunului de Constantinopol – cetatea ce devenise noua capitală a Imperiului –, Apusul s-a îndepărtat treptat de administrația și Tradiția unitară a Vechii Biserici. S-a dezvoltat, astfel, în sânul său scolasticismul, care a dat întâietate rațiunii, logicii,

iar mai târziu a fost puternic cultivat moralismul, în vreme ce Răsăritul ortodox a păstrat, în deplinătatea sa, isihasmul ortodox. Vedem aceasta din discuțiile ce au avut loc între Varlaam și Sfântul Grigorie Palama, din alte scrieri niptice și isihaste păstrate până în zilele noastre, precum și din pilda Părinților ortodocși contemporani, trăitori în duhul Tradiției noastre isihaste.

În al treilea rând, mulți s-au străduit pentru înfăptuirea „unirii Bisericilor”, fără a avea însă vreo izbândă, deoarece năzuința lor a fost una întemeiată pe interese politice. S-au mărginit la aflarea unor puncte comune în ceea ce privește terminologia dogmatică, fără a acorda îndeosebi importanță conținutului ei și vieții pe care o presupune, prin aceasta înțelegând isihasmul ortodox și Tradiția niptică. Termenii și dogmele sunt expresia vederii slavei lui Dumnezeu de care s-au învrednicit Apostolii și Sfinții Părinți, prin curățirea inimii de patimi și luminarea minții. Totodată, nu putem vorbi despre „unirea Bisericilor”, ci despre întoarcerea creștinătății apusene în sânul Bisericii.

Dialogurile sunt, firește, totdeauna de folos, când urmează viziunii ortodoxe, respectiv temeilor bisericești și canonice. Trebuie să avem în vedere unitatea credinței, care se înfăptuiește la nivelul a două aspecte: pe de o parte, „metodologia” comună, adică asceza, trezvia, curățirea inimii și rugăciunea, iar pe de alta, teologia comună în privința triadologiei, hristologiei, eclesiologiei, antropologiei, soteriologiei și a eshatologiei. Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți ai Bisericii care s-au învrednicit de experiența Cincizecimii au dobândit aceeași cunoaștere, iar mai apoi au teologhisit, cântând „în mijlocul Bisericii cântarea plină de armonie a teologiei”. Așadar, asceza și experiența, dimpreună cu păstrarea terminologiei consfințite de Sfinții Părinți în hotărârile Sinoadelor Ecumenice, trebuie să constituie temelia dialogului intercreștin, acestea fiind, totodată, și metodele ce conduc către unitatea credinței.

Aceluiași scop slujește și publicarea cărții de față, în care, după cum îi va fi dat cititorului să descopere, există o strânsă legătură între teologie și istorie. Prin intermediul ei urmărim să

facem cunoscută adevărata cale a unui dialog care să aducă roade spre dobândirea „unității credinței și părtășiei Sfântului Duh”.

Îi recomandăm cititorului să nu parcurgă această carte fragmentar, ci să treacă prin toate capitolele, la rând, pentru a-i putea înțelege unitatea. Astfel, partea a treia a cărții nu ar trebui citită înaintea primelor două, de pildă.

De multă bucurie și binecuvântare ne-am învrednici dacă cele scrise aici vor atinge inimile simțitoare ale celor insuflați de năzuința și lupta pentru unitatea credinței.

† Ierótheos,
Mitropolitul Nafpaktosului

Partea I

Vechea Romă și tradiția contemporană

1. Vechea Biserică a Romei în scrierile Sfântului Grigorie Dialogul

Dănuirea Bisericii ca Trup al lui Hristos a început din ziua Cincizecimii, odată cu Pogorârea Sfântului Duh asupra Apostolilor și unirea lor cu Trupul îndumnezeit al Mântuitorului Hristos, Cel Răstignit și Înviat. Prin darul Sfântului Duh, Apostolii s-au făcut mădulare ale Trupului lui Hristos și au dobândit îndumnezeirea, de acum energia nezidită a lui Dumnezeu lucrând în ei dinlăuntru. În aceasta constă deosebirea dintre îndumnezeirea din Vechiul Testament și cea trăită în Legământul cel Nou. Prorocii Vechiului Testament trăiau o îndumnezeire vremelnică prin vederea Cuvântului neîntrupat, în contemplație, fără a se putea ridica deasupra morții și a fi mădulare ale Trupului lui Hristos. Aceasta întrucât Cuvântul nu Se întrupase, iar Prorocii nu erau mădulare ale Hristosului Întrupat, fapt care s-a săvârșit în ziua Cincizecimii.

După Pogorârea Sfântului Duh, Biserica s-a răspândit în întreaga lume, organizându-se de-a lungul timpului în Biserici locale ce păstrează unimea, după cuvântul slujirii euharistice: „*Se sfârâmă (frânge) și Se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel Ce Se sfârâmă (frânge) și nu Se desparte*”^{*}. Părinții Sinoadelor Locale și Ecumenice au statornicit modul de organizare al Bisericilor locale, astfel încât să se păstreze deopotrivă unitatea și conștiința de sine a fiecărei Biserici în parte.

---

^{*} *Liturghier*, EIBMBOR, București, 2012, p. 186 [n. tr.].

De mare însemnătate este însă faptul că au fost întotdeauna păstrate aceeași Tradiție și același duh de viață, prin lucrarea Tainelor Sfântului Botez, a Mirungerii și a Dumnezeieștii Euharistii, precum și prin trăirea Tradiției isihaste (niptice), văzută ca premisă pentru împărtășirea omului de Harul Dumnezeiesc prin Tainele Bisericii. Prin urmare, unitatea Bisericilor locale ce alcătuiesc Biserica cea Una este strâns legată de Taine, de Tradiția niptico-ascetică și de dogmă, ce veghează la păstrarea adevărului revelat, care dăinuiește în sânul Bisericii.

De-a lungul timpului, când unele Biserici locale au schimbat învățătura cea dreaptă (ortodoxă) a Bisericii celei Una, iar viziunea sa niptică și ascetică a slăbit sau s-a pierdut, s-a ivit o mare problemă ecleziologică, urmarea fiind aceea că Bisericile locale în cauză s-au despărțit de viața Bisericii celei Una. Astfel au apărut mișcările schismatice și eresurile, care nu păstrează acel adevăr unic, pe care Sfântul Duh l-a descoperit și l-a încredințat Bisericii în ziua Cincizecimii, când i-a făcut pe Apostoli mădulare ale Trupului lui Hristos. Singură organizarea la nivel administrativ a Bisericilor locale nu este de ajuns pentru păstrarea unității lăuntrice a Bisericii, dacă se pierde adevărul revelat (dogma) și viața ascetică (niptică) ce statornicește trăirea și păzirea dogmelor.

Așa s-au petrecut lucrurile și cu Biserica Romei. I se oferise întâietatea (*primatul de onoare*) ca semn al dragostei, se bucura de cinste din partea întregii Biserici, însă de-a lungul timpului a schimbat acest adevăr revelat și a pierdut unitatea cu celelalte Biserici locale. Aceasta întrucât, după cum am arătat mai sus, unitatea Bisericii este lăuntrică, unitate a dogmei și a vieții, și nu ține doar de activități exterioare și acțiuni lipsite de un conținut adânc.

Pentru a putea înțelege schimbările survenite în sânul Bisericii Romei și a vedea felul în care aceasta funcționează astăzi, ne vom aplica asupra vieții și petrecerii ei în primele

veacuri ale creștinismului. Vom avea parte în felul acesta de o imagine mai clară asupra problemei, vom vedea prin ce se deosebește actuala „Biserică” a Romei de Tradiția cea una a Bisericii.

Tema fiind una foarte vastă, cercetarea noastră se va întemeia pe scrierile marelui Episcop și Papă al Vechii Rome, Sfântul Grigorie Dialogul, care înfățișează această veche Tradiție a Bisericii, pierdută apoi, din păcate, în Apus, după cucerirea sa de către franci și înstăpânirea scolasticismului. Vom înfățișa îndeosebi viața Vechii Biserici a Romei, așa cum este ea redată în cuprinsul cărții *Dialoguri*^{*}.

Sunt îndatorat a-i adresa mulțumiri Părintelui Ieromonah Ioan, pe atunci fratele Ștefan, fost secretar-șef al Sfintei Chinotite a Sfântului Munte, cel care a tradus din limba latină această aleasă carte, precum și obștii Părintelui Ieromonah Ioan de la Schitul „Sfânta Ana” din Sfântul Munte, care s-a îngrijit de tipărirea ei, dându-ne astfel puțința de a o cerceta și de a ne minuna de viața și petrecerea atâtor mari nevoitori, clerici și mucenici care au sporit strălucirea vechii Biserici Ortodoxe a Romei, întărind-o duhovnicește. Am putut vedea astfel că în Biserica Ortodoxă din Răsărit și din Apus existau o singură viață și Tradiție¹.

Cuprinsul cărții Sfântului Grigorie, *Dialoguri*, a constituit tema unor întruniri săptămânale în Mitropolia de Nafpaktos, începând cu luna septembrie a anului 2006 până în mai 2007. Cele expuse mai jos sunt inspirate de omiliile pe care le-am ținut atunci.

---

^{*} În limba română, circulă traducerea celei de a patra părți a *Dialogurilor*: Grigorie cel Mare, *Dialoguri despre moarte*, trad. George Bogdan Țăra, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998 [n. tr.].

¹ Sf. Grigorie cel Mare, *Bioi agnoston askiton*, introducere, studiu și note de fr. Ștefan, Ed. Schitul „Sf. Ana”, Chilia „Adormirea Maicii Domnului”, Sfântul Munte, 1988.

1.1. Sfântul Grigorie și *Dialogurile*

Sfântul Grigorie este socotit unul dintre marii Papi ai Romei, cinstit drept sfânt atât în Răsărit, cât și în Apus. A ajuns vestit prin întreaga sa lucrare, mai cu seamă însă prin scrierea intitulată *Dialoguri*, căreia îi datorează și numele, fiind de altminteri cunoscut drept *Sfântul Grigorie Dialogul*. Cititorul descoperă în această operă un conținut istoric și teologic, amănunte ce privesc viața monahală a epocii și, mai cu seamă, duhul bisericesc și isihast ce se revarsă din belșug în povestirile Sfântului Grigorie. Scrierea arată, totodată, Tradiția Ortodoxă, care până în vremea Sfântului se păstrase vie în Biserica Vechii Rome.

a) **Viața Sfântului**

Sfântul Grigorie, Papa Romei, este cunoscut sub numele *Grigorie cel Mare* și *Grigorie Dialogul*. Se trăgea dintr-o familie nobilă, din aristocrația Romei. S-a născut în jurul anului 540 d. Hr. și a adormit la 12 martie a anului 604 d. Hr.

A primit o educație aleasă, însă nu a fost un cunoscător al limbii grecești. A viețuit ca monah în diferite mănăstiri, a primit hirotonia întru diacon și în anul 579 d. Hr. a fost trimis apocrisiar* în Noua Romă – Constantinopol, unde a și rămas până în anul 585 d. Hr. S-a înapoiat în Vechea

---

* *Apocrisiar* (lat. *apocrisiarius* < gr. *apokrisiários*) este titlul unei înalte demnități bisericești de ordin diplomatic, consemnat pentru diferite epoci istorice. Apocrisiarul era un mandatar, un delegat al întâi-stătătorilor Bisericii, papi și patriarhi. Funcționa ca „ambasador”, fiind reprezentantul (legatul) episcopilor pe lângă mitropoliți și patriarhi. În Imperiul Bizantin și în cel Otoman era persoana însărcinată cu transcrierea în provincii a răspunsurilor și a edictelor emise de împărat, sau, în cel de al doilea caz, de sultan. Instituția apocrisiarilor bizantini datează încă din secolul al V-lea; oficial a fost instituită de Iustinian I (527-565). Între 452-743 a funcționat instituția apocrisiarilor papali. În Franța secolelor IX-X, titlul desemna un cancelar imperial, respectiv un inspector regal pentru Roma, numit de papă. Titlatura s-a păstrat și în vremurile mai noi; o întâlnim în spațiul anglican pentru a desemna un

Romă în 590 d. Hr. și, potrivit dorinței clerului și a întregului popor, a fost ales Papă.

Contribuția sa în calitate de Papă al Romei a fost una însemnată pentru Biserică, desfășurând o aleasă activitate pastorală. Lui i se datorează încreștinarea anglo-saxonilor din Marea Britanie. S-a remarcat ca scriitor bisericesc, autor de opere cu caracter moral, pastoral (*Cartea regulii pastorale*), omiletic (omilii la Sfintele Evanghelii și la cartea Pro-rocului Iezechiel). A alcătuit *Dialogurile*, un *Antiphonarium*, epistole, tot lui fiindu-i atribuit și un *Îndreptar Liturgic*.

Biserica apuseană l-a recunoscut drept unul dintre cei patru mari învățători ai săi, alături de Ieronim, Ambrozie și Augustin. Așa cum am arătat mai sus, este cinstit ca sfânt deopotrivă în Răsărit și în Apus, având rânduită spre prăznuire ziua de 12 martie, în care a adormit².

În *Dialoguri* sunt păstrate multe mărturii pe care Sfântul însuși le dă cu privire la petrecerea vieții sale. Aflăm, astfel, că a fost monah și a avut îndeobște o fire bolnăvicioasă; oferă, de asemenea, informații cu privire la anumiți membri ai familiei sale.

Printre amintirile consemnate, Sfântul Grigorie evocă și anii petrecuți în mănăstire. Scrie: „*Pe vremea când am mers pentru prima dată la mănăstire*”³. Iar într-un alt loc: „*Viețuiam împreună în mănăstire*”⁴. Amintește de Părintele duhovnicesc al mănăstirii sale, care, la vremea redactării *Dialogurilor*, era episcopul de Siracuza⁵.

---

reprezentant al Arhiepiscopului de Canterbury în cadrul diferitelor Biserici. La nivelul relațiilor diplomatice catolice, corespondentul vechiului apocrisiar este nunțul papal (nunțul apostolic), ca șef al misiunii diplomatice papale [n. tr.].

² *Enciclopedia religioasă și morală* (ediție greacă), vol. 4, pp. 820-821.

³ Sf. Grigorie cel Mare, *Bioi agnoston askiton*, p. 306.

⁴ *Ibidem*, p. 294.

⁵ *Ibidem*, p. 378.

Într-un alt loc dă mărturie despre suferința pricinuită de multe sale boli, ca urmare, probabil, a ascezei pe care o practica. Povestește: „*Odată, pe când mă aflam la mănăstire, cum organele vitale nu-mi mai funcționau și înduram dese crize, mă apropiam de la o clipă la alta de moarte – este ceea ce în limba elinească medicii numesc «sincopă [pierderea stării de conștiință]»*”⁶. Amintește de o întâmplare ce avusese loc „*în mănăstirea mea, în urmă cu trei ani*”: „*Pe când mă aflam în mănăstire, un monah, pe nume Iustus, învățat în științele cele doftoricești, obișnuia să mă slujească cu multă râvnă și să privegheze la căpătâiul meu în tot răstimpul neîncetatelor mele suferințe*”⁷.

O amintește pe mătușa sa Tarsilla, fecioară ce avea rugăciunea neîncetată, o aleasă înfrânare și care ajunsese pe culmile sfințeniei⁸. Vorbește, de asemenea, despre străbunicul său, Filicas, Arhiepiscop și Papă al Romei⁹.

Povestește, totodată, o întâmplare petrecută pe vremea când fusese trimis *apocrisiar* la Constantinopol: „*Pe când, din porunca pontifului meu, mă aflam cu slujirea în palatul din Constantinopol, în vederea rezolvării unor chestiuni bisericești...*”¹⁰.

b) Argument la redactarea Dialogurilor

În *Cuvântul înainte* la prima sa carte, Sfântul Grigorie cel Mare arată pricinile ce l-au îndemnat să alcătuiască această scriere și să facă pomenire de viețile marilor nevoitori și episcopi pe care, fie i-a cunoscut el însuși, fie a primit prin alții mărturie despre ei.

⁶ *Ibidem*, p. 262. Gr. *syngopí, συγκοπή* – sincopă, „încetare momentană sau definitivă a funcției inimii, cu întreruperea respirației și pierderea sensibilității și a mișcărilor voluntare”. Prin scăderea oxigenării cerebrale, sincopa (pierderea stării de conștiință, leșinul) duce la pierderea echilibrului organismului [n. tr.].

⁷ *Ibidem*, p. 391.

⁸ *Ibidem*, p. 309.

⁹ *Ibidem*, pp. 309-310.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 262-263.

Capitolele de mai jos ne descoperă duhul vieții bisericesti și niptice ce străbate ca un fir roșu întreaga scriere. Ne interesează să cunoaștem mai cu seamă adevăratul duh care a însuflețit Vechea Biserică a Romei, cel puțin până în vremea Sfântului Grigorie Dialogul. Această atmosferă niptică se face, de altfel, vădită încă din partea de început a cărții:

„Într-o zi, sufocat de nesfârșitele neplăceri pe care unii mireni ni le pricinuiau – împovărându-ne cu problemele lor pentru care de multe ori ne vedeam nevoiți să plătim un tribut ce în mod cert nu li-l datoram –, m-am retras într-un loc mai singuratic, potrivit pentru plâns, unde cu ușurință mi se putea descoperi ce anume din îndeletnicirile mele îmi crea acel simțământ supărător pe care îl aveam, și iată că mi s-au arătat deslușit înaintea ochilor toate cele ce obișnuiau să-mi rănească sufletul cu întristarea.”¹¹

Vedem din acest fragment întristarea pe care i-o pricinuia răspândirea minții în feluritele griji din afară, însă și retragerea în singurătate pentru a-și cerceta sufletul și a plânge în voie.

Pe când se afla într-un astfel de loc retras și se tânguia, s-a apropiat de el iubitul său diacon Petru, care înțelesese, după cuvântul Sfântului Grigorie, că „*boala inimii mă topea*”. La întrebarea acestuia cu privire la cauza întristării ce îi cuprinsese sufletul, Sfântul Grigorie i-a dezvăluit că pricina acesteia era una veche; pe de o parte, amintirea vieții liniștite din mănăstirile unde petrecuse înainte, iar pe de alta, greutatea multelor răspunderi pe care le luase asupra sa ca slujitor la cârma Bisericii. Pe când viețuia în mănăstire cugeta la cele cerești, mintea i se desfăta cu vederea-lui-Dumnezeu, în vreme ce acum, „*după toată această frumusețe aleasă a isihiei, este murdărită de colbul îndeletnicirilor pământești*”. Spune: „*Socotesc, așadar, ce pățimesc și ce am pierdut, iar când mă uit mai bine la cele pe care le-am pierdut, încă mai apăsătoare*

---

¹¹ *Ibidem*, p. 31.

mi se face sarcina pe care o port". Zugrăvește în cuvinte imaginea unui vapor lovit de talazurile mării și amintindu-și de viața sa dinainte, ca și cum ar vedea în depărtare țărmlul, începe să suspine¹².

Dincolo de amintirea vieții trăite în liniștea mănăstirilor, o altă pricină de întristare este pomenirea măsurii înalte a marilor nevoitori ce viețuiseră prin acele locuri și pe care el însuși îi cunoscuse, puse față în față cu sărăcia petrecerii sale ca Papă. Îi povestește diaconului Petru: „*De multe ori îmi sporește întristarea și mai adâncă mi se face când, făcând pomenire de cei care cu tot cugetul s-au lepădat de lumea de aici, privesc la înălțimea lor și văd cât de jos am căzut eu. Dintre aceștia, mulți s-au făcut bineplăcuți Ziditorului prin viața lor cea singuratică*”¹³.

Auzind acest cuvânt, deși nu se îndoia că în acele locuri au trăit oameni buni, Petru s-a arătat față de Sfântul Grigorie a nu avea știință de sfinți care să fi strălucit în pământul Italiei prin semne minunate și darul facerii de minuni. Luând drept pricină această nedumerire a diaconului Petru, Sfântul a început să-i vorbească despre mulți sfinți ce săvârșiseră „*semne minunate*” și care petrecuseră o viață de nevoință, în isihie, lucrând mulțime de minuni. O mare parte dintre acestea le cunoștea el însuși, în vreme ce altele îi fuseseră vestite de „*bătrâni bine cinstitori de Dumnezeu*”.

Din *Dialogurile* Sfântului Grigorie, cititorul află despre existența pe pământul Italiei și dincolo de acesta, în partea apuseană a Imperiului Roman, a numeroși nevoitori sfinți, prezbiteri și episcopi, care au viețuit în duhul isihast (niptic) al Tradiției ortodoxe, ajungând să cunoască o Italie asemenea Sfântului Munte, cu mănăstiri și locuri pustii unde s-au nevoit oameni sfinți, care au săvârșit mulțime de minuni și

---

¹² *Ibidem*, pp. 32-33.

¹³ *Ibidem*, p. 33.

care și-au vărsat sângele pentru Hristos. Este o carte însuflată de duhul isihast, niptic și de cel al jertfei mucenicești.

Dialogul închipuit de autor este unul livresc, el reprezentând, de altfel, o specie literar-filologică. Este lămurit faptul că pe alocuri și întrebările adresate de diaconul Petru nu sunt formulate spontan, ci în așa fel încât să permită dezvoltarea temei și din alte perspective. Însă, dincolo de aceasta, întreaga carte exprimă neîndoielnic cugetul și viața Sfântului Grigorie, precum și miezul Tradiției ortodoxe ce dăinuia încă în acele vremuri în Italia și, în genere, în partea apuseană a Imperiului Roman.

De vreme ce opera a fost scrisă în primii ani după ridicarea Sfântului Grigorie pe Scaunul papal al Vechii Rome, diaconul Petru pare să fi fost un personaj real. Totodată, judecând după alte cazuri similare, dialogul, cel puțin în esența sa, trebuie să fie unul autentic, întrucât cei ce aleg să-și exprime opiniile în această manieră dialogată au, de obicei, în vedere miezul unui dialog real, petrecut cu adevărat.

Sfântul Grigorie a fost Papă al Romei vreme de treisprezece ani și jumătate, între 590 și 604 d. Hr. Potrivit evenimentelor înfățișate, cartea trebuie să fi fost scrisă la începutul slujirii sale după urcarea pe Scaunul papal, ceea ce ar însemna perioada 593-594¹⁴.

c) Cuprinsul operei

Dialogurile cuprind patru mari capitole, expuse sub formă de cărți.

Prima dintre acestea înfățișează viața a doisprezece Părinți din regiunea centrală a Italiei.

A doua prezintă viața Sfântului Benedict.

A treia cuprinde viața și petrecerea a treizeci și opt de episcopi, clerici și nevoitori din tot cuprinsul Italiei și dincolo de aceasta.

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 19.

A patra carte înfățișează cele mai de pe urmă ale vieții omului, ceasul ieșirii sufletului din trup, clipa morții și cele de după ea, făcând referire la întâmplări petrecute cu clerici și Părinți nevoitori.

Din întreaga scriere putem vedea în chip lămurit că pământul Italiei era împodobit de mulțime de sfinți, clerici și mireni, care duceau o viață ascetică, se făceau părtași Tainelor Bisericii și se învredniciseră de simțirea, cu sufletul și cu trupul, a Harului Dumnezeiesc sălășluit înlăuntrul lor.

Un lucru de seamă este că însuși autorul dă mărturie de adevărul acestor povestiri minunate despre bărbați și femei cu viață sfântă, fiind vorba despre întâmplări reale pe care fie le-a trăit personal, fie i-au fost istorisite de cunoscuți de bună credință.

În povestirile sale, Sfântul Grigorie arată în chip vădit deosebirea dintre nevoitorii din vechime și cei din vremea sa. Vorbind despre petrecerea asceților, spune că pomenindu-i pe „Părinții mai de aproape”, „a trecut cu vederea lucrurile Părinților celor mai mari”¹⁵, care au trăit în vechime. Se arată încredințat că „mulți asemenea acestora sunt de aflat și în epoca noastră, ba chiar în zilele noastre”¹⁶. De multe ori amintește de Părinți care au trăit „în zilele noastre”¹⁷, „de curând”¹⁸, „chiar în anii noștri”¹⁹. Iar într-un alt loc scrie: „S-a săvârșit de curând în anii înaintașului meu, fericitul întru pomenire Papă Ioan”²⁰.

Înfățișează diferite întâmplări, fără a omite să consemneze, totodată, perioada când a trăit un personaj sau altul, pe care o pune în legătură cu un eveniment istoric, cum ar fi, de pildă, o incursiune a barbarilor; face, încă, și deosebirea

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 168.

¹⁶ *Ibidem*, p. 92.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 191 și 223.

¹⁸ *Ibidem*, p. 212.

¹⁹ *Ibidem*, p. 217.

²⁰ *Ibidem*, p. 186.